

KONAČNI SALDO

Samo 12 'perjanica' industrije povećalo zaposlenost nakon pretvorbe, iskoračili Vindija i Konzum

Analizirali smo 61 od 388 tvrtki koje su 'preživjele' pretvorbu i privatizaciju te postale lideri

Pika: Vedran Marjanović Dijačević: B1, Informatik 2024. 11.34

Share Print Email

Hrvatske kompanije

© Dnevnik

Gubitak 386 675 radnih mjesta samo u prvoj fazi pretvorbe i privatizacije, kako je utvrdio Državni ured za reviziju, koju je 1006 naših tvrtki prošlo devedesetih godina prošlog stoljeća zacijelio je najvažnija posljedica te tranzicije iz društvenog u privatno vlasništvo nad poduzećima. I nakon što je Državna revizija, između 2000. i 2004., sprovela reviziju pretvorbe spomenutih poduzeća, broj zaposlenih u tim tvrtkama nastavio se smanjivati budući je njih čak 618 prestalo postojati.

Koliki je točan broj radnih mjesta izgubljen do danas u 1006 tvrtki čiju je pretvorbu proćehljala Državna revizija teško je utvrditi zbog brojnih spajanja, vlasničkih preuzimanja i otvaranja novih tvrtki s 'starom' imovinom koja su se događala u proteklih 30 godina. No, zacijelo se ne radi o gašenju manje od pola milijuna radnih mjesta. U svakom slučaju, kretanje zaposlenosti u tvrtkama koje su prošle pretvorbu analizirali smo na uzorku od 62 tvrtke koje su ne samo preživjele privatizacijski 'kreslenđo' već su i lideri u svojim bransama.

U našem su uzorku, među ostalim, neke od perjanica domaće prehrambene industrije koje su prošle pretvorbu poput Kraša, Franca, Vindije i Milnara, kao i lideri farmaceutike (Pliva), visokotehnološke (Ericsson Nikola Tesla), kemijske (Šiponac Lakud), elektroindustrije (Končar), ambalažne (Babilise, Vetropack Strada, Bilokalnik), duhanske (TRD), poljoprivredne (Belje, PPK Valpovo, PP Orahovica) i industrije građevinskog materijala predvođene našćikim Nexcom, Wienerbergerom i Cemexom iz Kaštel Sućurca. Osim industrije, u uzorku su zastupljene i trgovačke tvrtke (Konzum), hoteli (Imperial Rab, Jadran Crkvenica) kao i distributeri nafte i plina, poput Jadranskog naftovoda i Termoplina iz Varaždina.

Super Konzum u Zadru

© Luka Barčević/Dnevnik

Željezara i Jugoplastika

Odabrane 62 tvrtke krenule su u pretvorbu s ukupno 148.128 zaposlenih ili s prosječnih 2389 radnika po poduzeću. Već je i ta brojka u odnosu na današnje standarde zaposlenosti u, primjerice, hrvatskim 'jednorozima' Infobipu i Rimac Automobilima, koji zajedno ne zapošljavaju 2500 radnika, više nego respektabilna. A što tek reći za broj zaposlenih u brojnim tvrtkama koje nisu preživjele pretvorbu poput sisačke Željezare (7500 radnika), zagrebačkih građevinskih 'divova' Industrogradnje (7000) i Tempa (3800), splitske Jugoplastike (6100), kninskog TVIK-a (2850) ili čakovečkog MTC-a koji je u pretvorbi zapošljavao 3200 zaposlenika.

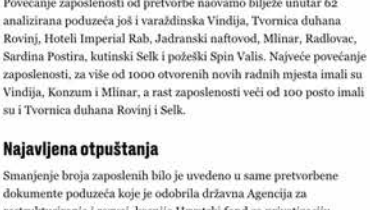

U varaždinskoj Vindiji danas radi oko 1000 radnika više nego za početku pretvorbe

© Dalja Kujundžić/Dnevnik

Kada Državna revizija, između 2000. i 2004., analizira i pretvorbu spomenute 62 tvrtke, u njima je zaposleno 71 629 radnika ili 48 posto manje nego na početku pretvorbe. U narednih 20 godina nastavljeno je daljnje smanjivanje zaposlenosti u tim tvrtkama koje danas zapošljavaju 52 676 radnika ili 35 posto zaposlenosti koji su imali u pretvorbi.

Samo 12 od 61 analizirane tvrtke povećalo je broj zaposlenih u odnosu na doba pretvorbe, tri su iz sastava Fortenova grupe. Riječ je o Jamnici, Konzumu i Tisku, što znači da je **Ivica Todorčić**, kao vlasnik Agrokora, prethodnika Fortenova grupe, bio jedan od rijetkih vlasnika tvrtki koje smo analizirali proizašlih iz pretvorbi koji je povećavao broj zaposlenika. Čak i tamo gdje nakon Todorćeva preuzimanja nije bilo povećanja, nije bilo ni značajnijeg smanjenja broja zaposlenih, poput Belja i PIK Vrbovca. U slučaju vrbovečke mesne industrije, odnosno PIK-a, smanjenje zaposlenosti nakon Todorćeve akvizicije gotovo je nezatno. Naime, u vrijeme provođenja revizije pretvorbe u PIK Vrbovcu bilo je 1787 zaposlenih, a trenutno ih je 1753.

Ivica Todorčić/Dnevnik

Povećanje zaposlenosti od pretvorbe naovamo bilježe unutar 62 analizirana poduzeća još i varaždinska Vindija, Tvornica duhana Rovinj, Hoteli Imperial Rab, Jadranski naftovod, Milnar, Radlovac, Sardinia Postira, kutinski Selk i požeški Spin Valis. Najveće povećanje zaposlenosti, za više od 1000 otvorenih novih radnih mjesta imali su Vindija, Konzum i Milnar, a rast zaposlenosti veći od 100 posto imali su i Tvornica duhana Rovinj i Selk.

Najavljena otpuštanja

Smanjenje broja zaposlenih bilo je uvedeno u same pretvorbene dokumente poduzeća koje je odobrila državna Agencija za restrukturiranje i razvoj, kasnije Hrvatski fond za privatizaciju. Uklanjanje dijela radnih mjesta, naime, menadžmenti su obrazložili potrebama modernizacije, povećanja efikasnosti i konkurentnosti. Na pad zaposlenosti utjecao je i raspad Jugoslavije, odnosno činjenica da su brojna poduzeća imala podružnice, pogone ili predstavništva u BiH, Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori i na Kosovu i u njima zaposlenike. Isto tako, odlazak dijela radnika u mirovinu ili u vojsku za vrijeme Domovinskog rata u brojnim poduzećima ne nadoknađuje se novim zapošljavanjem.

- Koncem 1991. Društvo je imalo 1 291 zaposlenika, a koncem 2002. ima 754 što je za 537 zaposlenika ili 41,6 posto manje u odnosu na 1991. Broj zaposlenih smanjen je zbog sporazumnih raskida radnog odnosa, samovoljnog napuštanja, smrti zaposlenika, odlaska u mirovinu, povrede radne dužnosti, smrti zaposlenika. Zaposlenici kojima je ukinuto radno mjesto raspoređeni su na druga radna mjesta, a zaposlenici koji su bili tehnološki višak zbrinuti su uz isplatu otpremnina - navodi se, primjerice, u izvješću o reviziji pretvorbe drvene industrije Oriolik iz Oriovca u Brodsko-posavske županiji, koju smo također uvrstili u spomenuta 62 poduzeća.

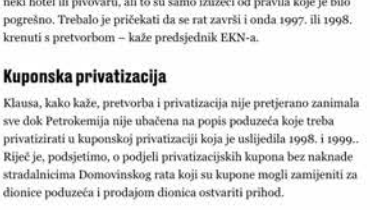

Tvornica za preradu ribe Sardinia Postira

© Tena Bederac/Dnevnik/Dnevnik

Jedan od osnovnih izgovora za smanjivanje broja zaposlenih u tvrtkama koje su prošle pretvorbu bio je da su brojna radna mjesta u prethodnom društvenom i gospodarskom sistemu, socijalizmu, bila izmišljena.

- Nemojmo se lagati, bilo je u socijalizmu radnih mjesta koja nisu bila nužna i radnika kojima se nalazio, da ne kažem izmišljao, posao u poduzećima iako nisu bili za to jer je tako sistem funkcionirao - kaže nam **Željko Klaus**, aktualni predsjednik jedne od najvećih sindikalnih organizacija u zemlji. Samostalni sindikata energetike, kemije i nemetala (EKN) pri Savezu samostalnih sindikata (SSSH) koji je kao radnik kutinske Petrokemije dočeka pretvorbu i privatizaciju. Klaus 1991. odlazi u Domovinski rat i vraća se u Petrokemiju nakon što je prva faza pretvorbe i privatizacije već odradena.

Sindikalni lider Željko Klaus dočeka pretvorbu kao radnik Petrokemije i prešao sve njene faze

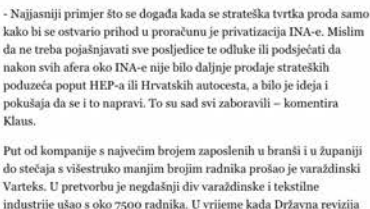
© Bora Džuraj

- Mene je kao povratnika iz Hrvatske vojske nakon četiri godine sudjelovanja u ratu radno mjesto čekalo u Petrokemiji, ali znam da su brojni radnici u drugim poduzećima ostali bez posla dok su bili na ratu. Zato, među ostalim, smatram da je privatizacija za vrijeme rata bila duboko pogrešna i kriminalna kao politička i društvena odluka. Moguće je da je nešto trebalo privatizirati i za vrijeme rata, neki hotel ili pivovaru, ali to su samo izuzeci od pravila koje je bilo pogrešno. Trebalo je pričekati da se rat završi i onda 1997. ili 1998. krenuti s pretvorbom - kaže predsjednik EKN-a.

Kuponska privatizacija

Klaus, kako kaže, pretvorba i privatizacija nije pretjerano zanimala sve dok Petrokemija nije ubačena na popis poduzeća koje treba privatizirati u kuponskoj privatizaciji koja je uslijedila 1998. i 1999.. Riječ je, podijetimo, o podjeli privatizacijskih kupona bez naknade stradalnicima Domovinskog rata koji su kupone mogli zamijeniti za dionice poduzeća i prodajom dionica ostvariti prihod.

- U kuponskoj privatizaciji sam vidio da se dionice dijele bez ikakve strategije ili gospodarskog cilja što se time želi postići u poduzećima koja se privatiziraju na taj način. Čak nije bilo osmišljenih ciljeva privatizacije ni u odnosu na strateška poduzeća kao što je Petrokemija kada govorimo o poljoprivredi. Mi u Petrokemiji brzo smo uvidjeli kamo to vodi i krenuli smo s snažnom sindikalnom borbom protiv privatizacije bez strategije, što je za nas zapravo značilo nastavak tajkunizacije koja je imala katastrofalne posljedice - kaže Klaus koji je bio dugogodišnji sindikalni vođa u Petrokemiji.

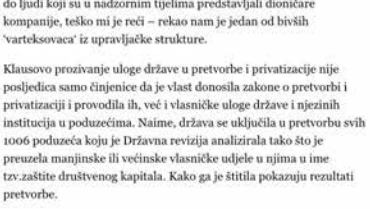
Tvrtka Petrokemija d.d.

© Marka Todorčić/Dnevnik/Dnevnik

Naš sugovornik kaže kako nije protiv privatizacije a priori, ali iza stajati razraden plan što se time želi postići.

Uloga države

Dio bivših menadžera, zaposlenika, dioničara i članova nadzornih odbora Varteka nije nam htio službeno komentirati uzroke stanja u koje se kompanija dovela s obrazloženjima da više ne rade u njoj ili da im stečaj tvrtke emocionalno teško pada. U sućuženim razgovorima s tim sugovornicima teško mogla su se čuti i ocjene kako se održivo poslovanje Varteka teško moglo održati.

Proizvodnja pogon tvornice Varteka, najveće tekstilne industrije u Hrvatskoj

© Dalja Kujundžić/Dnevnik/Dnevnik

- Već početkom 2000.-tih vidjelo se da su troškovi poslovanja Varteka jednostavno previsoki u odnosu na konkurenciju, prvenstveno u Aziji, pa i nekim drugim dijelovima svijeta. Govorimo o troškovima rada, roba, energije...Jesu li pokazatelji poslovanju morali biti baš takvi kakvi su bili u prethodnih pet ili deset godina pa se došlo do stečaja i koliko je u svemu tome bilo do menadžmenta ili do ljudi koji su u nadzornim tijelima predstavljali dioničare kompanije, teško mi je reći - rekao nam je jedan od bivših 'varteksova' iz upravljačke strukture.

Klausovo prosvaivanje uloge države u pretvorbe i privatizacije nije posljedica samo činjenice da je vlast donosila zakone o pretvorbi i privatizaciji i provodila ih, već i vlasničke uloge države i njezinih institucija u poduzećima. Naime, država se uključila u pretvorbu svih 1006 poduzeća koju je Državna revizija analizirala tako što je pružala manjinske ili većinske vlasničke udjele u njima u ime tzv. zaštite društvenog kapitala. Kako ga je štitišla pokazuju rezultati pretvorbe.

Ovaj tekst objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanje novinarske ličnosti.